

QO'LDA KASHTA TIKISH SAN'ATI

Doniyorova Shahnoza Erkinovna¹, Xo'jabekova Shahnoza Rasuljon qizi²,

Egamova Ozoda Kesinboy qizi²

A.Qodiriy nomidagi JDPI, Texnologik ta'lim kafedrası o'qituvchisi¹,

Dizayn yo'nalishi 3-kurs talabalari², Jizzax, O'zbekiston

e-mail: nekdilmarvarid@gmail.com

Аnotatsiya: Maqolada qo'lda kashta tikish san'atining o'ziga xosligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: kashta, san'at, arqoq, kontur, kashtachilik, hunarmandchilik, milliy qadriyatlar, qo'l chambarak, naqsh.

***

Аннотация: В статье рассматривается уникальность искусства ручной вышивки.

Ключевые слова: вышивка, искусство, спинка, контур, ремесла, национальные ценности, браслеты, узоры.

***

Annotation: The article discusses the uniqueness of the art of hand embroidery.

Keywords: Embroidery, art, back, contour, handicrafts, national values, wristbands, patterns.

Kashtani xar xil buyumlarga tikishimiz orqali ularga chiroyli ko'rinish beradi, bu esa kashtaning naqadar muhimligidan iborat. Hozirgi paytda kashta tiksikh mashinalarda avtomatik tarzda bajarilishi mumkin, lekin u birinchidan o'quvchi tomonidan bajarilishi murakkab, ikkinchidan esa narx jihatidan qimmat. Agar o'quvchilarga ana shu kashtaning ahamiyatini yetkazib bera olsak o'quvchilarning bu san'atga bo'lgan qiziqishini va ularni iqtisodiy tejamkorlikka o'rgatgan bo'lamiz. Kashtani biz dasturxon, yostiq jildi, joynomoz, chopon, ko'ylaklarga tushirishimiz mumkin. Bu buyumlar esa o'zbek millatining har bir xonadonida mavjud.

Qo'lda kashta tikish uchun o'ziga xos asboblari bo'ladi. Kashtachilikda ninalar, angishvona, qaychi, santimetr lenta, ilmoqli va ilmoqsiz bigizlar hamda

chambarak (pyalsti) ishlatiladi. Kashtachilikda oq, kul rang, och sariq, och mallarang bo'z, surp, karboz, shoyi, baxmal, chit yoki satin kabi matolar ishlatiladi. Bunday matolarga naqsh kompozitsiyasi chizilganda yaxshi ko'rinadi, rangli iplarning aksariyati unga mos tushadi. Gullar va naqsh kompozitsiyalar chizish uchun chizg'ichlar, yumshoq qalamlar, daftar, albom, o'chirg'ich, millimetrli qog'oz, nusxa ko'chiradigan qog'oz va shaffof qogozlar kerak bo'ladi.

Qo'lda kashta tikishning ikki turi bor:

1. Matoning arqoq hamda o'rim iplarini sanab kashta tikish;
2. Matoga naqsh-gul, tasvir konturini chizib, erkin kashta tikish.

Arqoq va o'rim iplari kesishtirib to'qilgan mato polotno, bo'z shaklida to'qilgan matoga tikiladi. Chunki bunday mato ishlarini sanab tikish qulay. Bunday kashta gullari geometrik shakllar, uzun-qisqa to'g'ri chiziqlardan iborat.

O'zbekistonda sanama kashtaning iroqi turi tarqalgan. Erkin kashta esa har qanday matoga tikilaveradi, tanlamaydi, tushirilgan tasvir chiziqlari asosida tikiladi. Kashta tikishni boshlaganda naqshlar cheti (konturi) oldin tikib chiqilib, keyin ichi to'ldiriladi.

Kashta tikilayotgan buyum tiza ustiga erkin tashlab qo'yilib tikiladi. Yirik buyumlar (so'zana, takiyapo'sh, gulko'rpa, choyshab, palak va boshqalar) kompozitsiya va naqsh chizilgach, bir necha taxtaga ajratilib, kashtado'zlik qilingach, qaytib birlashtirib tikiladi. Bunda har bir bo'lak boshqa-boshqa chevar tomonidan tikilishi mumkin, ammo ip ranglari va uslub chizmada belgilab olinadi va umumiy ranglar gammasi saqlangan bo'ladi. O'zbek kashtachiligida iroqi, ilma, bo'rma, bosma, xamdo'zi, chamak, chinda xayod, baxya choklari keng tarqalgan. Turli joylardagi badiiy kashtalarda choklar turlicha tikiladi. Chunonchi, Toshkentda ko'proq bosma choki, Shaxrisabzda yo'rma, kandaxayol, iroqi, Buxoro, Samarqand, Nurotada yo'rma choki bilan tikiladi. Eng muhim masalalardan biri, avvalo kashtado'zning ish o'rniga katta e'tibor berish va qulayliklar yaratishdir. Kashta tikish qulay bo'lishi, charchatmasligi uchun, ish o'rnini to'g'ri tashkil etish, mehnat qilishning muayyan qoidalariga rioya etish kerak.

Kashtado'zning ish o'рни:

1. Asbob va moslamalar qo'yiladigan stol ustidagi ishga yorug'lik chap tomondan tushadigan holatda turishi kerak. Agar stolda quticha bo'lsa, unda ip maxsus xaltada, asboblar qutichada, kashta gulli shaffof qog'ozi paketda saqlanishi kerak;

2. Kashtado'zning gavda holatiga ahamiyat berib, bukchaymay, boshni juda past egmasdan o'tirish kerak;

3. Ish vaqtida gavda biroz oldinga engashgan bo'lishi, ko'z bilan ish o'rtasidagi oraliq 25-30 sm dan oshmasligi lozim.

4. Chambarakning tagiga taxtacha, kitob va hokazolarni qo'yib balandroq o'rnatiladi;

5. Stulning suyanchig'iga suyanish mumkin bo'ladigan qilib, stolga yaqinroq surib qo'yiladi;

6. Ish vaqtida qo'lni to'g'ri qo'yish katta ahamiyatga ega;

7. Chap qo'l chambarak tagida bo'lib, o'ng qo'l chambarak ustida bo'lishi kerak.

Siyrak gazlamaga va to'rga baxyasimon suv chokli kashta tikishda o'ng qo'lda ignani uning uch tomoni bilan kashtaning teskari tomonidan o'tkaziladi. Ignaning uchli tomonini chap qo'lda tutib, uning ko'z tomoni bilan kashtaning o'ng tomoniga chiqariladi. O'ng qo'l bilan ip tortib qo'yiladi. Zich gazlamalarga kashta tikishda, kashtaning o'ngiga ignani uning uchki tomoni bilan chiqariladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Q.M.Abdullayeva, M.A.Maxsumova, M.H.Rahimjonova. Gazlamaga badiiy ishlov berish, kashtachilik va uni o'qitish metodikasi. (Kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma) – Toshkent: Voris-Nashriyot, 2012.

2.S.S. Bulatov. O'zbekiston xalq amaliy bezak san'ati. – Toshkent, 1991.

3.X.B.Muhammedova. Mehnat ta'limi darslarida o'quvchilarning xalq hunarmandchiligiga oid bilim va ko'nikmalarni shakllantirish metodikalari.

4.Zohidova.D.A Hunarmandchilikka kirish, Metodik tavsiyanoma. Toshkent, 2001.

5. Mazur V.A., Davidova F.T. Milliy hunarmandchilikka o'qitish jarayoni mazmuni va uni tashkil qilish Metodik tavsiyanoma,B.Rahimjonov tarjimasi. Toshkent, 1995.